

ภูมิปัญญาท้องถิ่น: คุณค่าที่สังคมละเลย

Local Wisdom: Value Neglected by Society

ธิดารัตน์ แผลงไพรี¹ นัชชา ภูองทอง² นาริรัตน์ คงเนียม³ สาวิตรี บิดาทุม⁴ นันทพันธ์ คดคง⁵
Tidarat Phaengpairee, Nutchha Poongthong, Narirat Khongniam, Sawitree Bidathum
Nanthaphan Kodkong

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิชาการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น : คุณค่าที่สังคมละเลย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาช้านานและอยู่คู่กับสังคมไทยเป็นวิถีชีวิตการดำรงอยู่แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยบางส่วนถูกนำเอาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของต่างชาติเข้ามาใช้จนทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยบางส่วนถูกลืมและสูญหายไปเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกละเลยปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้เกิดความตระหนักมีความตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะเป็นวิถีชีวิตค่านิยมและความเป็นไทยภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่มีน้อยมาก ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเป็นทักษะความรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่สภาพ ถ้าไม่มีการสืบสาน อนุรักษ์ ฟื้นฟู และการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและจิตใจจะทำให้คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมลดน้อยลงจนแทบจะสูญหายไป

คำสำคัญ (Keywords): ภูมิปัญญา; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; คุณค่าที่สังคมละเลย

Abstract

This academic article on Local Wisdom: Value Neglected by Society was conducted to present local wisdom that has been inherited for a long period of time. It has also been with Thailand as a way of life and existence, but it may be changed periodically. Currently, some parts of foreign culture, tradition, local wisdom, and way of life may be applied to Thai people, causing neglect and loss of some parts of Thai local wisdom. To reflect on the neglected value of local wisdom and build consciousness while stimulating awareness and participation in

Received: 2021-10-16 **Revised:** 2021-11-11 **Accepted:** 2021-11-14

¹ คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: Tidarat.ph@psru.ac.th

^{2 3 4 5} คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University.

restoring, conserving, and inheriting local wisdom due to its importance as a way of life and values and the situation that Thainess and local wisdom are being neglected by the new generation, local wisdom should always be exchanged and learned as the specific knowledge and skills of each community, with different distinctive characteristics based on each area. In the event that local wisdom is not inherited, conserved, restored, and developed for the purpose of building social and spiritual value, the value of cultural heritage may be reduced and finally lost

Keywords: Wisdom; Local Wisdom; Value Neglected By Society

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันระบบทุนนิยมเข้ามามีอำนาจและสร้างความเปี่ยงเบนในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามกระแสการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย การสร้างสรรค์ของคนที่ยอมรับเป็นภูมิปัญญา การที่ถูกกลืนและแทนที่ด้วยเทคโนโลยีจากภายนอก แม้ว่ารัฐบาลมีความพยายามที่จะนำทุนทางวัฒนธรรมของภูมิปัญญาท้องถิ่นมากระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานความเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นองค์ความรู้ แต่ทักษะการปฏิบัติที่เป็นสัญลักษณ์และคุณค่าทางภูมิปัญญาที่ส่งผลกระทบต่อความภาคภูมิใจไม่ได้มีการนำมาถ่ายทอดอนุรักษ์ สืบสานไปพร้อมกัน จึงทำให้เกิดการนำภูมิปัญญาไปใช้อย่างขาดความรู้สึกละเลยและจิตวิญญาณที่บรรพบุรุษได้คิดค้นสร้างสรรค์ระบบการถ่ายทอดสืบในปัจจุบันเริ่มลดน้อยลงตามกระแสการพัฒนาประเทศจึงทำให้คุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกลืนและสูญหายไปในปัจจุบัน

การสะท้อนถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานความสำคัญกับทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ การมุ่งเน้นคุณค่าด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถยกระดับภูมิปัญญาด้วยการนำเอาทรัพยากรและเทคโนโลยีด้านต่างๆ มาประยุกต์และปรับใช้กับภูมิปัญญาดั้งเดิมมีแหล่งการเรียนรู้จากตัวชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดควบคู่กับการอนุรักษ์กระตุ้นให้คนในชุมชนสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคที่ความเจริญทางเทคโนโลยีที่เข้ามาอย่างไรก็ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนเป็นสำคัญโดยคนในชุมชนสร้างภูมิปัญญาจากการเอาตัวรอดในวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ค่านิยม ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ถ่ายทอดมาจากคนในครอบครัวหรือคนในท้องถิ่นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลาควรมีการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ให้ถูกนำมาเพิ่มคุณค่าและอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น : คุณค่าที่สังคมละเลยสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางชุมชนที่มีมาแต่โบราณภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถพัฒนาต่อยอดโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับภูมิปัญญาสนองต่อค่านิยมทางสังคมในยุคปัจจุบัน และ

หน่วยงานต่างๆที่เข้ามามีบทบาทในการกระจายความรู้และแนวทางสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาที่มีคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีแต่ดั้งเดิมไม่ให้สูญหาย

ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาเป็นทรัพยากรบุคคลทรัพยากรความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนหรือเป็นลักษณะสากลที่หลายๆถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาในแต่ละถิ่นเกิดจากการแสวงหา ความรู้ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญานี้จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและชาวบ้าน เช่น การประกอบ พิธีกรรมของชุมชน หรือประเพณีการรวมกลุ่มช่วยกันทำงานใหญ่หลวงเกินวิสัยที่จะทำสำเร็จได้โดยคนเดียว

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีการสั่งสม ยอมรับและสืบทอดมาสู่สังคมมนุษย์นั้นๆแสดงถึงอัจฉริยภาพของกลุ่มชนหรือชนชาตินั้นๆและ ชลทิศ เอี่ยมสำอางและวัสนี ศีตระกูลได้ให้ความหมายอีกว่า ภูมิปัญญาเป็นการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย"

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 23 ให้ความหมายว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการผลงานที่ค้นคว้ารวบรวมและจัดเก็บเป็นความรู้ของคนในอดีต ที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ด้านต่างๆของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหาต่างๆของตนเองจนเกิดหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้และความสามารถของคนไทยที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสมปรับปรุงดัดแปลงและสืบทอดกันมาหลายชั่วบรรพบุรุษสู่ลูกหลานไทยปัจจุบัน

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดทำ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย และสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางชุมชนที่มีมาแต่โบราณภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถพัฒนาต่อยอดโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับภูมิปัญญาสนองต่อค่านิยมทางสังคมในยุคปัจจุบัน

คุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์ความรู้พื้นฐานที่คนแต่ละพื้นที่มีนั้นล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสั่งสมกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีการคิดค้นและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับ

สภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ควรมีการถ่ายทอด

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาเป็นระบบความรู้ที่ไม่ถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้นในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวยังไม่พอต้องศึกษาว่าเขาเห็นสิ่งต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ เกิดจากการสั่งสมและการกระจายความรู้โดยการนำความรู้มาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไรหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่น ๆ ต่อได้

3. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาแต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

4. การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ได้ถูกปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์สืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องสืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมายเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมทำให้มีการพัฒนาทันต่อความเปลี่ยนแปลงการปลูกจิตสำนึกสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในท้องถิ่น สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตและกระตุ้นให้เกิดความตระหนัก มีความตื่นตัวร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญา ไม่เพียงแต่ท้องถิ่นเท่านั้นแต่ยังเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความงามดำรงอยู่ในวิถีชุมชนสอดคล้องกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างสมดุลเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากพัฒนาการปรับตัวและปรับวิถีชีวิตของคนเป็นความรู้ที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคม ความรู้เหล่านี้ถูกค้นพบ ลองใช้ตัดแปลงถ่ายทอดกันมาด้วยเวลายาวนาน ผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน จึงมีค่าและมีความสำคัญยิ่งนัก นับเป็นมรดกทางปัญญาของมนุษย์ที่ทุกคนควรรู้จักและพัฒนาและนำมาปรับใช้พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

คุณค่าที่สังคมละเลย

ภูมิปัญญาเกิดจากการสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต จารีต ประเพณี ความเชื่อ และการเอาตัวรอดในสภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีคุณค่าและความสำคัญในตัวของมันเอง โดยปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็น 10 ด้าน คือ

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนา แต่เดิมมนุษย์มีความเชื่อเรื่องผีสง เทพ เทวดา การนับถือบรรพบุรุษ มนุษย์จึงพยายามคิดหาวิธีที่เรียกว่าพิธีกรรมและความเชื่อก่อให้เกิดผลดีและความสุขในการดำเนินชีวิต เช่น การทำขวัญข้าว เป็นการบูชาข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีและมีปริมาณมากเหตจากผีป่วน ผีตาแหก และเจ้าแม่โพสพเป็นผู้ดูแลให้ ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้แทบจะหายไปเพราะการปลูกข้าวในปัจจุบันมีเทคโนโลยีและจุลินทรีย์ที่สามารถช่วยทำให้ได้ผลผลิตดีและปริมาณมากต่างจากอดีตที่ไม่มีสิ่งเหล่านี้จึงต้องพึ่งพาความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรม สิ่งที่ดีงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อการเพิ่มขวัญและกำลังใจให้คนในสังคม เช่น ประเพณีสงกรานต์ปัจจุบันคนไทยคิดว่าเป็นประเพณีเล่นน้ำเพื่อ تبرิอนในหน้าร้อนเท่านั้น แต่แท้ที่จริงแล้วประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ไทยเป็นกิจกรรมที่คนในครอบครัวทำความเคารพ กตัญญู รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ผู้ที่มีอริบพรเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ในปีนั้นเจอแต่สิ่งที่ดี ดังนั้นปัจจุบันยังมีการถ่ายทอดประเพณีแต่คุณค่าไม่ได้ถูกนำมาถ่ายทอดด้วยจึงทำให้คุณค่าด้านภูมิปัญญาเริ่มลดลง

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นศิลปะที่สร้างจากฝีมือของชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เช่น การสร้างลวดลายในผลิตภัณฑ์ของแต่ละท้องถิ่น การออกแบบลายไทยที่สื่อถึงธรรมชาติและเอกลักษณ์ภูมิปัญญาของไทย เนื่องจากศิลปะพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ทำจากมือและมีความยากในตัวจึงไม่ค่อยมีใครสนใจที่จะสืบสาน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน อดีตการทำอาหารคือการใช้วัตถุดิบในแต่ละท้องที่ประกอบอาหารและอาหารมีการจำแนกไว้หลายส่วน เช่น อาหารชาววัง อาหารพื้นบ้าน โดยอาหารแต่ละชนิดมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแต่ในปัจจุบันเมื่อสังคมมีการเร่งรีบเศรษฐกิจมีการพัฒนาคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ทำอาหารและปลูกพืชผักกินเอง ซึ่งคนส่วนใหญ่มีการซื้อกินเป็นหลักและการซื้อกินนั้นก็จะซื้ออาหารที่ถูกปาก ดังนั้นผู้ขายก็จะปรับเปลี่ยนรสชาติอาหารไปตามกระแสนิยมและทำให้รสชาติอาหารเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น อาหารชาววังเป็นอาหารที่รสชาติอ่อนไม่จัดจ้านแต่ในปัจจุบันรสชาติได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้มีรสที่จัดจ้านเพื่อให้ถูกปากต่อผู้ซื้อ

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน ช่วงที่เทคโนโลยีไม่ได้เข้าถึงมากนัก เด็กๆในท้องถิ่นจะพากันคิดประดิษฐ์อุปกรณ์ และรวมกลุ่มคิดการละเล่นหรือทำของเล่นขึ้นเองโดยนำวัสดุที่มีตามธรรมชาติมาปรับใช้ในการเล่น สิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มทักษะในการคิดประดิษฐ์สิ่งของและยังช่วยเสริมสร้างพัฒนาการกล้ามเนื้อของเด็กในแต่ละชุมชน ซึ่งในปัจจุบันเศรษฐกิจมีการพัฒนามีเทคโนโลยีมากมายสร้างความสะดวกสบายต่อวิถีชีวิตของคนไทยรวมถึงการเร่งรีบของสังคมในปัจจุบันทำให้คนส่วนใหญ่มีการใช้ชีวิตแบบประเล่คุณภาพชีวิต เช่น การดูทีวี เล่นเกม หรือสื่อสารกันผ่านทางสื่อออนไลน์มากขึ้น ซึ่งเหตุนี้มีผลต่อกระทบต่อการพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญาของคนในอนาคต ดังนั้นการละเล่นพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความคิดวิเคราะห์รวมถึงพัฒนาการด้านร่างกายที่เริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ ถ้ามีการอนุรักษ์สืบสานการละเล่นของไทยไว้จะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงทักษะความเป็นไทย ไม่ให้สูญหายไป

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวรรณกรรม เป็นผลรวมของความคิดของบรรพบุรุษเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมและสะท้อนออกมาในรูปแบบนามธรรมและรูปธรรมส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเพื่อประกอบอาชีพ และเล่าถึงวิถีชีวิตความเป็นมาของแต่ละท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่างๆ การทำเครื่องปั้นดินเผา แกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะให้เป็นรูปรางวัลคล้ายต่างๆ ภูมิปัญญาและโดดเด่นในตัว เมื่อขึ้นชื่อว่าเป็นวรรณกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นล้วนมีความยากและความประณีตอยู่ในนั้นจึงทำให้เยาวชนในปัจจุบันละเลยถึงคุณค่าด้านวรรณกรรมแต่สิ่งเหล่านี้สามารถสืบทอดไปทุกยุคทุกสมัยได้ เช่น การออกแบบอาคาร วัฒนาอาราม เพื่อสร้างอัตลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่อยู่กับคนไทยมาช้านาน คนไทยเป็นคนรักในเสียงดนตรีในการทำกิจกรรมดำเนินชีวิตจึงมักมีการร้องรำทำเพลงเกิดขึ้น เช่น อดีตในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวชาวนิยมร้องในเวลาลงแขกเกี่ยวข้าวหรือเสร็จจากการทำงาน เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลาย หลังเหนื่อยล้าระหว่างการทำงาน มักร้องเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนาและการเกี่ยวพาราสี ไม่มีดนตรีประกอบ ใช้เพียงการตบมือแทนจังหวะ ซึ่งในปัจจุบันแทบไม่มีให้เห็น เพราะมีการใช้เครื่องจักร รถเกี่ยวข้าวแทนการใช้แรงคนซึ่งสะดวกและลดการใช้แรงงานคนอย่างเห็นได้ชัด เพลงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่อยู่กับคนไทยมาช้านานเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาไว้เพื่อให้อยู่กับคนไทยสืบไป

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ในอดีตพืชสมุนไพรเป็นสิ่งที่ได้ง่ายมากตามบ้านเรือนบางชนิดอาจหาได้ยากหน่อยเพราะต้องไปหาบนป่าเขาแต่ก็มีจำนวนมากพอถึงความต้องการในการเก็บสมุนไพรต่างๆ จึงต้องมีการทำตำรายาพื้นบ้านเพื่อให้รู้ว่าเป็นพืชหรือสามารถรักษาอาการได้บ้างจะมีสูตรสมุนไพรที่นำสมุนไพรหลายๆอย่างมาผสมกันจนสามารถรักษาโรคหรือใช้หัตถ์บรรเทาอาการปวด หรือการป่วยต่างๆ ได้รวมทั้งมีวิธีการเก็บรักษาและวิธีการใช้ที่ถูกต้อง เช่น ใบมะกรูดมาต้มน้ำดื่มเข้าเย็นเป็นประจำทุกวันก็จะช่วยปรับความดันโลหิตให้เป็นปกติได้อย่างง่ายๆ การนำหยวกกล้วยมาต้มรักษาช่วยให้ระบบขับถ่ายปัสสาวะเป็นปกติ กินเพื่อล้าง ขับไล่พิษ สารพิษต่างๆ ภายในร่างกายผ่านออกทางปัสสาวะ ทั้งยังช่วยละลายนิ่วในไต อุจจาระ และต่อมลูกหมากได้ แต่ในปัจจุบันเพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนไปสมุนไพรตามบ้านจึงค่อยๆ ลดน้อยลง เศรษฐกิจที่มีการพัฒนามีการรักษาด้วยวิธีวิทยาศาสตร์มียารักษามากมายจึงทำให้พืชสมุนไพรไม่ถูกนิยมเพราะยาสามัญหาได้ง่าย ใช้อย่างง่ายกว่าและสามารถรักษาโรคและบรรเทาอาการต่างๆ ได้รวดเร็ว กว่า ดังนั้นจึงทำให้คนในปัจจุบันละเลยถึงคุณค่าและสรรพคุณสมุนไพรไป เมื่อเวลาผ่านไปเศรษฐกิจมีความเจริญมากขึ้นยาสามัญขาดตลาด และมีผลข้างเคียงต่อสุขภาพมากกว่าสมุนไพร จึงทำให้คนส่วนใหญ่ต้องย้อนกลับมาพึ่งสมุนไพรพื้นบ้านที่เคยมีมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นเราควรหันกลับช่วยกันอนุรักษ์คุณค่าและพัฒนาต่อยอดให้คู่กับยามาสมัยใหม่ไม่ให้สูญหายไป

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการศิลปกรรม เพลงการแสดงถ่ายทอดเกี่ยวกับวรรณคดี ดนตรี และนาฏศิลป์ ศิลปวัฒนธรรมไทย สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชนการถ่ายทอดทางอารมณ์ การแสดง เช่น การร้องเพลงอีแซว

ของภาคกลาง หมอลำของภาคตะวันออก การรำโนราห์ของภาคใต้ การแข่งตีกลองภาคเหนือ แต่ละอย่างที่กล่าวมานี้ล้วนมีคุณค่าและสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความสามารถ หลักการใช้ทักษะรอบตัวเพื่อเป็นการนำเสนอ แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ไม่ถูกเป็นที่นิยมเลยทำให้ไม่มีคนสืบทอดและอาจทำให้สูญหายไป แต่อย่างไรก็ตามเราสามารถประยุกต์เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันได้ เช่น การนำเอาการแสดงต่างๆแนวเรื่องหรือเพิ่มมุกตลกเข้าไปเพื่อเป็นการกระตุ้นแต่ยังมีเขาคงเดิมของเนื้อเรื่องอยู่ หรือการแต่งกายให้ทันสมัยดึงดูดคนดูและทำให้การแสดงพื้นบ้านเป็นที่นิยมต่อไปในอนาคต

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากินและใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาไว้เพื่อจะได้อยู่รอด เช่น การขยายที่ทำกินต้องหักล้างถางพง บุกเบิก พื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่คันนาเพื่อทำนา การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผลการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบางครั้งการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางภูมิศาสตร์ก็ก่อให้เกิดภูมิปัญญาชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง เช่น ภูมิปัญญาในการถนอมอาหารเพื่อกินและใช้ในช่วงที่ขาดแคลน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่กับการใช้ชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่ในอดีตปัจจุบันสิ่งเหล่านี้เริ่มค่อยๆ หายไปจากการดำรงชีวิตเพราะการเจริญทางเศรษฐกิจการลงทุนของนักลงทุนต่างๆ เช่น การลงทุนเกี่ยวกับทรัพยากรที่ดินก่อให้เกิดดินเสื่อมสภาพที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าทำให้เสื่อมโทรมและหายไปอย่างเห็นอย่างชัด เป็นสิ่งที่ภาครัฐต้องเข้ามามีบทบาทอย่างจริงเพื่อให้สภาพแวดล้อมและสภาพแวดล้อมต่างๆไม่หายไปรวมทั้งวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตคงอยู่สืบไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละด้านมีคุณค่าและความสำคัญในตัวเองซึ่งแต่ละด้านสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางสังคม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อจารีตประเพณีและศิลปหัตถกรรมต่างๆ ที่แต่ละท้องถิ่นคิดค้นขึ้น โดยเราสามารถพัฒนาสืบทอดและประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่คู่กับยุคสมัยให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ โดยสามารถพัฒนาต่อยอดให้เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยและสร้างจุดขายจุดเด่นในประเทศซึ่งเราต้องร่วมกันอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาให้อยู่คู่กับคนไทยต่อไปได้ในอนาคต

แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการสื่อสารความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความคิดเห็น ตลอดจนเจตคติ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีและอาจใช้เครื่องมือประกอบการสอนต่างๆ อีกมากมาย โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพ ความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่เพื่อให้มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนวิทยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้ตามที่ต้องการ การนำภูมิ

ปัญญาชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ มาใช้ในหลักสูตรการเรียน เป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ เป็นชุดความรู้ในชุมชนที่มีการใช้เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตที่ได้ผลมาในอดีต สามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนความมีคุณภาพอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืน เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เชื่อมโยงชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาเข้าสู่หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่น จัดได้ 3 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล น้ำพุร้อน ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง
2. แหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพแขนงต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสถานที่ประกอบการ ร้านค้า หน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะสามารถถ่ายทอดและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่บุคคลในรุ่นหลังให้ได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

แนวทางสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาที่โดดเด่นมีมากมาย ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาที่ควรมีการสืบทอดและสืบสาน เริ่มจากจุดเล็กๆ ในตัวชุมชนขยายสู่ท้องถิ่น ไปจนถึงระดับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางภาษาและวรรณกรรม โดยที่มีอักษรไทยเป็นของตนเองวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมไทยถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความไพเราะได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรม หลายเรื่องได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา ด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่ปรุงง่าย พืชที่ใช้ประกอบอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมีคุณค่าทางโภชนาการ และยังป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา รวมไปถึงหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นควรรกรานำมาถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ให้ได้เห็นถึงความเป็นมาและรวมถึงคุณค่าภูมิปัญญาเพื่อให้มีการพัฒนาควบคู่ทั้งความรู้และคุณค่า ควบคู่ไปกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง

1. การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดกิจกรรมอบรมในท้องถิ่นเพื่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาของคนในชุมชนปลูกฝังเยาวชนให้สืบทอดจนนำไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ เช่น การก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชน

2. การพัฒนาต่อยอดและเพิ่มมูลค่าของภูมิปัญญาในแต่ท้องถิ่นให้เหมาะสมต่อค่านิยมสังคมและเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น การตั้งศูนย์ผลิตภัณฑ์ OTOP ในชุมชนเพื่อสนับสนุนผลิตภัณฑ์ลักษณะเฉพาะที่ผลิตและจำหน่ายในท้องถิ่นแต่ละตำบล

3. พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวโดยมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมพัฒนาสภาพแวดล้อมและส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมจารีตประเพณีและหัตถกรรมต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ เช่น การส่งเสริมสนับสนุนโดยการจัดนิทรรศการหรือมุมแสดงวัฒนธรรมงานฝีมือท้องถิ่นในโรงแรมหรือตามรีสอร์ทต่างๆ ตลอดจนวางขายของที่ระลึกงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่มีอยู่

4. การใช้เทคโนโลยีมาเป็นสื่อในการกระจายคุณค่าของภูมิปัญญาผ่านทางสื่อออนไลน์ เช่นการสร้างเพจบนเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อง่ายและสะดวกต่อการค้นหาและสามารถเข้าถึงได้ง่าย ดังนั้นแนวทางสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องเริ่มจากคนในชุมชนก่อนเสมอเป็นจุดสำคัญในการสืบสานภูมิปัญญาการแลกเปลี่ยนความรู้ของคนในชุมชนช่วยกันพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อมให้เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์เป็นจุดสนใจทางสังคมโดยการพึ่งพาเทคโนโลยีในการกระจายคุณค่าทางภูมิปัญญาให้เผยแพร่ในวงกว้างยิ่งขึ้นและสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาให้อยู่คู่กับท้องถิ่นไม่สูญหาย

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อปลูกจิตสำนึก สร้างการตื่นตัวและตระหนักในคุณค่าเมื่อความรู้ความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาได้ขยายวงกว้างขึ้น ทั้งทางการศึกษา และการปรับตัวของคนไทยในบริบทใหม่แปลงรูปภูมิปัญญาไทยมาสู่ความเป็นองค์ความรู้จัดเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเรียนรู้ อนุรักษ์ พัฒนา เพื่อไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

บทสรุป (Conclusion)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาช้านานสะสมมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคมและสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น การถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พัฒนา ประยุกต์ และประดิษฐ์ สร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีต เป็นแนวทางที่นำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสร้างขึ้นล้วนเกิดจากการคิดค้นสิ่งต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีปัจจัยมาจากสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวเอง การสืบทอดภูมิปัญญาควรมีการสืบทอดทั้งองค์ความรู้และคุณค่าควบคู่กันไป ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนานอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพการปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับ

สภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคมรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชน ภูมิปัญญาที่มีอยู่ส่วนมีคุณค่าและภาคภูมิใจความคิดที่เกิดจากการจินตนาการจากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม ความรู้ อาจเกิดจากภูมิ ความรู้ที่ได้จากการทดสอบทดลองหลายครั้งจนได้ความรู้ที่แท้จริง ความเชื่อถือเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีบาปบุญคุณโทษ และจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้อง ค่านิยมที่คนในสังคมให้การยกย่องเชิดชูว่าเป็นสิ่งดีงามควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่ลูกหลานความเห็นที่เกิดจากพิจารณารอบคอบจากชุมชนจนเกิดการ ยอมรับด้วยความจริงใจ ความสามารถอันเกิดจากพรสวรรค์หรือจากการฝึกฝนจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ ความฉลาดไหวพริบการแก้ไข เช่นกัน ย่อมเกิดขึ้นจากจินตนาการ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และค่านิยม การสั่งสมประสบการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จนสามารถสร้างองค์ความรู้และสังเคราะห์ใหม่ให้มี ความก้าวหน้าและนำมาใช้งานได้ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเป็นควรอนุรักษ์รักษาให้คงอยู่ และควรเป็นสิ่งที่ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างยิ่งจากทางองค์กรภาครัฐเอกชนหรือผู้นำต่างๆ ร่วมกันส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาที่ล้ำค่ามาก เป็นสมบัติของคนทั้งชาติ ซึ่งหาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว มันถึงเวลาแล้วที่ทั้งภาคของการศึกษา โรงเรียน หรืออุดมศึกษาต่างๆ ประชาชนทุกคนจะหันกลับมา อย่าใส่ใจกับการแข่งขันและการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากจนลืมวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว อนาคตข้างหน้า คนในอนาคตต้อนุรักษ์ไว้และไม่มีวันจะให้ได้จริงถ้าวันนี้เราไม่สอนปลูกฝังและสนับสนุนอย่างจริงจังกับภูมิปัญญาที่ดีให้เด็กยุคใหม่รู้จักได้สัมผัสได้ลงมือทำกับสิ่งเหล่านี้เพื่อรักษาให้ยังคงอยู่และเป็นสมบัติของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรรณิการ์ สังขทิม. (2564). *แนวทางสืบทอด*. สืบค้น 8 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://sites.google.com/site/30334noon/home/withi-srang-serimsukh-phaph/page2/page3>.
- ชุตินันท์ กลางพรหม. (2564). *ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สืบค้น 30 กันยายน 2564, จาก <https://sites.google.com/a/sapit.ac.th/tammer6/mnusy-laea-sing-waedin>.
- ดร.เศรษฐวุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ. (2564). *การแก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2564, จาก https://www.bot.or.th/_layouts.
- วารุณี ประกอบทอง. (2564). *ความหมายของภูมิปัญญา*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2564, จาก <https://warunee29.wordpress.com/>.
- นิภาพร วงษ์คำดำ. (2564). *ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2564, จาก <https://sites.google.com/site/namrumtak/>.
- กัญญารัตน์ ระวีทอง. (2564). *เศรษฐกิจ*. สืบค้น 3 ตุลาคม 2564, จาก <https://gan8837.wordpress.com/%e0%b9%>.

- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2564). *คุณค่าที่ถูกกละเลย*. สืบค้น 9 พฤษภาคม 2564 , จาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=23&chap=1&page=t23-1-infodetail05.html>.
- เสรี พงศ์พิศ. (2564). *ภูมิปัญญาไทย*. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2564, จาก <https://sites.google.com/site/kruizeezii/article?tmpl=%2Fsystem%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1>.
- Naramit. (2564). *ความหมายของภูมิปัญญา*. สืบค้น 9 ตุลาคม 2564, จาก <https://sites.google.com/site/naramit303/khwam-hmay-khxng-phu-mi-payya-elea-wathnthrrm-thiy>.
- krobumja. (2564). *แหล่งเรียนรู้*. สืบค้น 8 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://sites.google.com/site/krobumja/>.

